

ОПЕРНА СТУДІЯ ПРИ ПОЛТАВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

У статті з'ясовується робота одного з кращих самодіяльних музичних колективів Полтавського педінституту – оперної студії.

Ключові слова: музичне мистецтво, опера, студія, художня самодіяльність.

За час функціонування одного з найстаріших педвишів в Україні – ПНПУ імені В.Г. Короленка в цьому закладі склалися прекрасні традиції музичної творчості, започатковані і розвинуті В.М. Верховинцем, М.А. Фісуном, Г.С. Левченком, П.Т. Лиманським, сучасними викладачами музики, співів, хореографії на психолого-педагогічному факультеті, керівниками та учасниками колективів художньої самодіяльності. У цій статті ставиться за мету висвітлити діяльність оперної студії ПДПІ під керівництвом П.І. Захарова в 1969-1974 роках.

Ідея створення при Полтавському педінституті оперної студії була подана завідувачем кабінету естетичного виховання, палким прихильником класичного музичного мистецтва Анатолієм Яковичем Волоком. У 1963 році він закінчив історико-філологічний факультет за спеціальністю «російська мова, література і співи». Мав хороші організаторські здібності, понад десяти років обирався головою студентського профкому. Ідея була до деякої міри, як то кажуть, «божевільна», бо педінститут не консерваторія чи театральне училище, де легко можна віднайти виконавців головних ролей з відповідними вокальними і драматичними даними.

Спочатку керівництво педінституту (ректор Михайло Васильович Семиволос) ідею про створення оперної студії сприйняло скептично. Тоді А.Я. Волок звернувся за підтримкою до директора Полтавського державного музично-драматичного театру імені М.В.Гоголя, свого доброго товариша ще з студентських років, колишнього випускника історико-філологічного факультету Євгена Тимофійовича Колганова. Той гаряче підтримав пропозицію про оперну студію при рідному виші й пообіцяв всіляко посприяти її роботі. Спершу Колганов переговорив із колишнім ведучим актором театру Павлом Івановичем Захаровим, який нещодавно вийшов на пенсію і ще мав добре здоров'я та до кінця не вичерпний талант актора і співака. Той дав згоду керувати студією. І вони разом – А.Я. Волок, П.І. Захаров, Є.Т. Колганов – зуміли переконати М.В.Семиволоса в тому, що у педінституті є достатня кількість талановитих співробітників і студентів, аби підняти такий складних і доволі важкий жанр мистецтва, як опера.

Свою роботу оперна студія розпочала у вересні 1969 року. Першою вирішили поставити виставу «Запорожець за Дунаєм». Ім'я автора опери – композитора, видатного співака і драматичного актора С.С. Гулака-Артемівського стоїть серед імен найбільш видатних представників української музичної культури позаминулого століття. «Запорожець за Дунаєм» - глибоко реалістичний твір, весела комічна опера. Разом з тим це поема про тугу за батьківщиною і любов до неї. Опера користується широкою популярністю, вона не сходить зі сцен

професійних театрів. І те, що самодіяльний колектив звернувся до цієї перлини українського музичного мистецтва, свідчило про високу вимогливість до репертуару, любов до кращих класичних творів, зросло виконавську майстерність.

Самодіяльні автори працювали напружено, з великим ентузіазмом та інтересом, не жаліючи ні сил, ні часу, аби встигнути показати виставу на обласному фестивалі театральних колективів [2]. Репетиції проводилися майже кожного дня. П.І.Захаров був не лише чудовим організатором, але й талановитим режисером, який м'яко, ненав'язливо керував репетиціями, допомагаючи аматорам знайти вірні штрихи для створення живих, колоритних образів.

Роботу над постановкою опери «Запорожець за Дунаєм» закінчили в перших числах лютого 1970 року. Спектакль готувався повномасштабним, з масовками, в яких брали участь хор, жіночий ансамбль, танцювальний гурток. Тобто, в роботу над оперою були залучені майже всі гуртки художньої самодіяльності інституту. В спектаклі брали участь понад 50 чоловік.

Планові репетиції проводилися під акомпанемент фортепіано (концертмейстер Надія Володимирівна Свідерська, дружина П.І. Захарова). Перша генеральна репетиція проходила на сцені актового залу педінституту, куда оркестранти прийшли зі своїми інструментами. Друга генеральна репетиція відбулася на сцені музично-драматичного театру з максимально наближеному до публічної вистави стані.

Перший спектакль пройшов 16 лютого 1970 року на сцені Полтавського державного музично-драматичного театру імені М.В.Гоголя при переповненому залі, хоча вхід був платним (50 копійок, з тим, щоб принаймі частково оплатити оренду приміщення театру).

Піврічна напружена робота колективу дала хороші результати. У виставі були правдиво передані думи і прагнення простого народу, його любов до батьківщини. Характерними рисами опера є життєвість і правдивість образів, щирість і наспівна виразність музики, що ґрунтується на народних пісенних інтонаціях, барвистий український національний колорит.

Головну роль Івана Карася блискуче, на високому, майже професійному рівні виконав Анатолій Волок. Історія театру знає чимало чудових виконавців ролі старого запорожця. З великим успіхом в свій час її виконував сам автор опери. Неперевершеним виконавцем був народний артист СРСР І.Паторжинський. І тому цілком зрозуміло, що у А.Волока була досить складне завдання: не копіюючи відомих майстрів, створити по-своєму цікавий переконливий образ. Слід віддати належне – він виправдав сподівання глядачів. Волоку легко давались як драматичні, так і вокальні складові ролі. Мав теплого, м'якого звучання баритона. Згодом за вдале виконану роль Карася А. Волок отримав почесну грамоту Міністерства культури УРСР та безкоштовну туристичну путівку за кордон.

Сварливу дружину Карася Одарку зіграла випускниця Полтавського музичного училища імені М.В.Лисенка 1959 року та філологічного факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка 1969 року, лаборант кафедри педагогіки Євгенія Іванівна Деримарко. Вона мала високе лірико-драматичне сопрано з широким діапазоном («ля» малої октави – «мі бемоль» третьої октави), сильне, приємного тембру. Свою роль, як писала преса,

вона виконала вдало, майже на професійному рівні. За що отримала почесну грамоту від керівництва педінституту та грошову премію.

Образ Оксани майстерно створила випускниця Харківського державного інституту культури 1967 року, керівник гуртка сольного співу та ансамблю «Гаудеамус» Полтавського педінституту Алла Михайлівна Донська. В її грі вражав щирий ліризм, поетичність. Виконавиця добре володіла красивим, сильним голосом, правдиво, безпосередньо передавала почуття своєї героїні. Та все ж їй більше вдавалися арії й дуети, ніж розмовні сцени [5].

Молодого козака-запорожця зіграв студент-заочник історичного факультету ПДІІ, робітник Полтавського тепловозремонтного заводу, поет-сатирик Олександр Іванович Білан. Мав гарного, сильного, теплого, але до кінця не поставленого голосу, хоча у юності й навчався співу в Гадяцькому культурно-освітньому училищі. Зі своєю роллю Олександр впорався гідно. Його Андрій – козак-романтик, щиро закоханий в Оксану, самовіддано люблячий свою батьківщину – Україну. Бо таким він був насправді, хоча і писав сатиричні вірші. Як нам здається, за сатиру і гумор Олександр ховався, як за скелю, щоб не дати можливості стороннім знущатися над його вразливою і ніжною душею. Окрім того, О.І.Білан був всебічно обдарованою людиною. Про себе він писав:

«Собі: Господи! Не дай мені
Від скромності померти.
Актор, співак та ще й поет.
Де тут заховано секрет?
Як Бог давав усім талан,
У чергу тричі вліз Білан» [1, с.18].

Студент другого курсу історичного факультету Полтавського педінституту Василь Пулинець виконував у спектаклі дві ролі: Султана та імама Ібрагіма-Аги. Мав красивого тембру, але не поставленого баритона. Та публіка сприймала його переважно не як співака, а як драматичного автора. Василь був дійсно артистичної зовнішності: високого зросту (понад 185 см), атлетичної статури, з гордо поставленою головою, з правильними рисами обличчя. Коли вийшов на сцену в шатах султана, то публіка гаряче йому заплодувала, хоча він не встиг сказати ще жодного слова: настільки його постать відповідала образіві султана. Тримався впевнено, мов справжній володар.

Роль вельможі з свити султана – Селіх-аги виконав студент третього курсу біологічного факультету Володимир Ткач. Він так глибоко вжився в цей образ, що «залом прокочувався сміх, коли на сцені з'являвся вельможа. Студенти не спізнавали свого товариша» [3]. А слугу султана Гасана талановито зіграв племінник А.Я.Волока учень 5-го класу Полтавської середньої школи №6 Саша Харитонов.

Гру акторів-аматорів публіка сприйняла тепло, зацікавлено, активно реагуючи на репліки героїв, часто перериваючи дійство гучними оплесками і вигуками «Браво», А в кінці вистави весь зал встав і, аплодуючи, дружно скандував хвилин двадцять: «Мо-лод-ці! Мо-лод-ці!».

Без сумніву, успіх кожної вистави залежить від майстерності виконавців головних ролей. Але не менше значення має ансамбль спектаклю, вміння кожного учасника визначити своє місце в ньому. Приємно відзначити, що в опері панувала глибока гармонія виражальних музично-сценічних засобів. Злагоджено

прозвучали масові сцени, в яких були зайняті жіночий хоровий ансамбль, хор і танцювальний колектив інституту. Успіхові вистави сприяла продумала і копітка робота концертмейстера Н. Свідерської і балетмейстера П. Кизима. Об'єднавши зусилля всіх учасників вистави, зумів режисер П. Захаров яскраво виявити головне, внутрішнє – глибоко оптимістичне, народне начало твору [5].

Директор театру Є. Колганов повністю виконав свою обіцянку допомагати аматорам з педінституту. Він зробив все від нього залежне, аби вистава відбулася і пройшла на високому рівні. Самодіяльним акторам було надано все: сцена, весь необхідний реквізит, декорації, костюми. Оркестр театру (диригент І.Л.Раух) забезпечив хороший музичний супровід спектаклю.

Така співпраця Полтавського державного музично-драматичного театру імені М.В.Гоголя і Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка в історії обох установ відбулася вперше.

Вдруге опера С.С.Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» виконувалась 22 травня 1973 року на сцені Полтавського будинку піонерів (вул. Пушкіна, 32) під акомпанемент фортепіано (концертмейстер Н.Свідерська) в набагато скромніших умовах. Але зал був заповнений публікою повністю. Гру акторів-аматорів сприйняли, як гру справжніх авторів-професіоналів.

Окрилений успіхом постановки «Запорожця за Дунаєм», з нового 1970-1971 навчального року П.Захаров вирішив поставити ще одну, не менш складну, невмирущу оперу М.В.Лисенка за п'єсою геніального І.П.Котляревського, «Наталка Полтавка».

З того часу, як «Наталка Полтавка» вперше була надрукована в альманасі «Український збірник» І. Срезневського (1838 рік), до цього геніального твору зверталось багато театрів і труп. Але завжди найбільшого успіху в постановці «Наталки Полтавки» досягали самі ж такі полтавці.

На той час самодіяльний акторський склад оперної студії дещо змінився і тому до виконавців головних ролей, які себе добре показали у «Запорожці за Дунаєм», довелося залучати нових діючих осіб. Роль Наталки дісталася Є.Деримарко. Гру її оцінили професійні актори театру імені М.В. Гоголя наступною фразою: «Оце була справжня Наталка Полтавка – проста, щира, добра, не спесива». А вона й справді полтавка, бо народилася в Полтаві, там же прожила все своє життя, виховувалася на традиціях прадавнього міста. Тому їй не потрібно була грати полтавку, бо вона стала нею від народження і по характеру відповідала своїй героїні.

Складніше було з роллю Горпини Терпилихи – матері Наталки Полтавки. В оперній студії кандидатки на виконання цієї ролі не знайшлося. І тут з'ясувалось, що в інституті працює гарна співачка і драматична актриса – доцент кафедри української літератури Ольга Федорівна Ганич – талановита, красива, мила, добра жінка. Мала високе, теплого тембру ліричне сопрано природної постановки. Грати поруч з цією надзвичайною жінкою і акторкою було і легко, і важко одночасно. Бо вона не грала, а, по-справжньому жила горем і проблемами своєї героїні. Була люблячою, терпеливою, великодушною матір'ю, яка здатна на все, заради щастя доньки.

Роль Петра виконав студент-заочник О.І.Білан. Його Петро – це добра, щиро закохана і вірна людина. Він навіть йшов на самопожертву, аби його кохана була щасливою. Краще в Олександра виходили драматичні частини ролі, ніж вокальні.

Як писала преса, він іноді форсував звук. Але в цілому, свою роль Білан зіграв майже на професійному рівні.

Дотепного, веселого, життєрадісного оптиміста – Миколу – загравав А.Я.Волок. Його Микола то справжній полтавець. Відзначаючи його акторську майстерність, рецензенти разом з тим побажали Анатолію Яковичу не відвертати на себе увагу глядачів під час арій інших дійових осіб.

Виборного Макогоненка зіграв керівник оперної студії П.І.Захаров. Ця роль виконувалась ним багато разів на сценах кількох театрів України і за її межами. І цього разу виконана Павлом Івановичем на високому професійному рівні.

Роль возного Тетерваковського виконав студент третього курсу історичного факультету Володимир Пустовойтов. Возний у виконанні Володимира колоритний, близький до класичного. Він майстерно передав шахрайську натуру возного.

Масові сцени в спектаклі знов виконували студенти педінституту, учасники жіночого вокального ансамблю та танцювального гуртка.

Напружена робота над оперою продовжувалась більше року. Працювали в співдружності з колективом театру імені М.В. Гоголя.

Опера М.В. Лисенка «Наталка Полтавка» акторами-аматорами була виконана два рази, як і «Запорожець за Дунаєм». Перша вистава відбулась 12 квітня 1972 року на сцені Полтавського музично-драматичного театру імені М.В. Гоголя, друга – на підмостках Полтавського міського будинку культури. Музичний супровід спектаклів знову здійснював оркестр театру під орудою Іллі Рауха. Гра аматорів публікою сприймалась зацікавлено, тепло, з інтересом. Слухачі були небайдужими, жваво реагували на репліки героїв опери. Їхню гру часто переривали дружніми оплесками [4].

Дехто з викладачів педінституту пропонував П.І.Захарову, керівникові оперної студії, організувати турне по Україні, говорячи: «Ви створили такі гарні, майже на професійному рівні дві вистави. То буде великий гріх, якщо їх не побачить якомога більше глядачів і не послухають чудовий сів виконавців. Та й деяку копійку можна було б заробити». На що Павло Іванович відповів: «Я свою тяжку половину роботи виконав. На організацію поїздок у мене вже немає сили. Якщо знайдеться гарний організатор цієї не менш тяжкої половини роботи, я буду дуже радий і з великим задоволенням поїду в будь-яке місто чи село України». На жаль, такого організатора-адміністратора тоді не знайшлося.

Третій спектакль, який вирішив поставити П.І.Захаров, була опера М.М. Аркаса «Катерина» за мотивами однойменного твору геніального Т.Г. Шевченка.

На той час склад учасників оперної студії знов дещо змінився. Студенти-учасники аматорського колективу закінчивши навчання, поїхали працювати за призначенням. Тому було потрібно віднайти виконавців деяких ролей.

Головну роль – Катерини виконала Є.І. Деримарко. Як відзначали слухачі, ця роль вдалася їй чи не найкраще з усіх раніше виконаних нею. Вона не просто грала, а жила тим образом простої сільської дівчини, яку так жорстко образили. Аматорська акторка майстерно перейшла від образу веселої, безтурботної, щиро закоханої дівчини до образу нещасної, зневаженої, вбитої жорстокою долею жінки. А коли Катерина закричала своє останнє: «А-а-а-а-а!», кинувшись в «ополонку», то зал здригнувся і по ньому прокотил переляканий гул. Потім їй

говорили: «Ти так страшно закричала, що аж мороз поза шкірою пішов. Ми думали, що ти собі щось поламала, ногу, чи руку».

Роль Івана виконав випускник історичного факультету педінституту Василь Пулинець. Його Іван – це справжній «москаль», осквернитель найсвятішого – материнства, це – красень-джигун. Запопадливий, веселий, жартівливий (в першій дії), пихатий, жорстокий, цинічний (в третій дії).

На роль Андрія запросили учасника самодіяльного хору «Прометей», санітарного лікаря Полтавської міської дезінфекційної станції Валентина Маркіяновича Калініченка. Мав сильного, м'якого тембру тенора, але до кінця не поставленого. І хоча ця роль для нього була дещо заважкою, та все ж Валентин здолав усі труднощі і роль Андрія виконав на рівні. Його Андрій – це щиро закоханий в Катерину парубок, чуйний, відданий.

Роль батька виконав А.Я.Волок. Його «батько» - твердий хранитель традицій тогочасного села. Він не вагаючись, виганяє доньку з малюком з рідної домівки, хоча робити це йому надзвичайно важко. Він вигнав свою єдину доньку, єдину надію на допомогу в старості. Ця роль Анатолієм була виконана талановито, як і дві попередні, зіграних ним раніше.

Матір зіграла О.Ф. Ганич. Її «мати» дуже близька до класичного виконання. Ольга Федорівна так глибоко пройнялась трагізмом становища, що, коли за сценарієм вона повинна була втратити свідомість, то зробила те майже натурально.

У масовках брали участь студенти філологічного («українська мова і література») та історичного факультетів педінституту. У постановці вистави П.І. Захаров працював і як режисер, і як диригент. Опера виконувалась під акомпанемент фортепіано (концертмейстер Н.В. Свідерська).

Єдиний спектакль опери М.М. Аркаса «Катерина» відбувся в кінці квітня 1973 року в актовому залі старого навчального корпусу Полтавського педінституту в дуже скромних умовах. Сцена там замала, оформити її декораціями місця майже не було, та й тих декорацій бракувало. Майже весь реквізит самодіяльні актори принесли з дому.

І все ж, незважаючи на всі негаразди, оперу було виконано на високому рівні. Актори-аматори зіграли свої ролі захоплено, проникливо, пропускаючи через душу. Мабуть тому слухачі, а це були в основному молоді студентки, спектакль прийняли тепло, у багатьох із них бриніли сльози на очах.

У П.І. Захарова була ще одна мрія – поставити оперу П.І. Чайковського «Євгеній Онегін». Репетиції її розпочалися у січні 1971 року. Партію Тетяни в ній мала виконувати асистент кафедри української мови Валентина Миколаївна Снігуренко. Свого часу вона закінчила музичну школу по класу фортепіано, потім отримала другу спеціальність «співи» на філфаці Полтавського педінституту. Природа подарувала їй теплого тембру високе ліричне сопрано. На роль Євгенія запросили студента історичного факультету Михайла Олексійовича Герасименка, котрий вже давно був відомим у місті співаком-аматором. Він, окрім сильного баритону, мав і чудові акторські дані. У квітні на одному з інститутських концертів Снігуренко та Герасименко дуетом виконали одну з сцен опери П.І. Чайковського.

На жаль, цей концерт став останньою крапкою в діяльності оперної студії Павло Іванович Захаров почав тяжко хворіти. Актори-аматори, які були стержнем

самодіяльного колективу – А.Я. Волок і Є.І. Деримарко залишили роботу в пединституті. Змінилось керівництво вишу. Ректор М.В. Семиволос пішов на заслужений відпочинок. На цю посаду призначили професора О.К. Зубаня. До роботи оперної студії він ставився байдуже. Іншої трупи оперної студії вже не набирали...

Нам же, колишнім учасником студії при Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка, надзвичайно пощастило. Доля подарувала нам шанс і ми ним скористалися сповна. Павло Іванович Захаров відбувся і як керівник, і як режисер та диригент, аматори студії – як актори і співаки, піднявшись у своїй творчості майже до професійного рівня, довели собі й іншим, що вони здатні подолати всі труднощі і створити колоритні, живі образи тих героїв, виконувати роль яких їм випала честь. Участь і виставах дала нам, учасникам, можливість напитися чистої, цілющої вологи з джерела, яким є опера.

Список використаних джерел

1. Білан О. Смачна помилка / О. Білан. – Полтава: ІВА «Астрая», 2003. – 93 с.
2. Опера на студентській сцені // Радянська освіта. – 1970. – 28 лютого.
3. Семено В. Студентський «Запорожець» / В. Семено // Комсомолец Полтавщини. – 1970. – 24 лютого.
4. Сумчак М. Блискуче, аматори! / М. Сумчак // Комсомолец Полтавщини. – 1972. – 20 квітня.
5. Щербань Ю. Оперу ставлять студенти / Ю. Щербань // Зоря Полтавщини. – 1970. – 21 лютого.

Е.И. Деримарко, В.Н. Снегуренко

ОПЕРНАЯ СТУДИЯ ПРИ ПОЛТАВСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ИНСТИТУТЕ ИМЕНИ В.Г. КОРОЛЕНКО

В статье выясняется работа одного из лучших самодеятельных музыкальных коллективов Полтавского пединститута – оперной студии.

Ключевые слова: *музыкальное искусство, оперная студия, художественная самодеятельность.*

Ye. I. Derymarko, V. N. Snegurenko

OPERA STUDIO IN POTAVA KOROLENKO PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The article reveals the activity of one of the best amateur musical group in Potava Pedagogical University – opera studio.

Keywords: *musical art, opera studio, amateur art.*

Надійшла до редакції 22 листопада 2013 року

* * *